Commissie
Ruimtelijke Kwaliteit

Bezoekadres:
Weesperplein 8/
Vm. Stadstimmertuin 4-6

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
www.crk.amsterdam.nl

Integrale Commissie
Advies nr. 2020-6

Status: definitief

Onderwerp	Universiteitskwartier Binnenstad
Datum	22-4-2020 (videoconferentie)
Commissie	[redacted]
Secretaris	[redacted]
Toelichting	[redacted]
Toehoorders	[redacted]

Achtergrond

De Universiteit van Amsterdam werkt aan de ontwikkeling van het Universiteitskwartier in het hart van de historische binnenstad. Deze ontwikkeling past binnen het beleid om de huisvesting van de UvA terug te concentreren op vier open campussen op verschillende locaties in de stad. Door de ligging in het centrum van de middeleeuwse stad in een gebied waar ook gewoond wordt, is gekozen voor een integrale benadering waarbij erfgoedkwaliteiten, functioneel programma en bewonersbelangen zijn meegenomen.

Het Strategisch Masterplan voor de update van het gebied is opgesteld door bureau WEST8 in samenwerking met stedebouwkundigen van de gemeente en een projectteam van Stadsdeel Centrum. Het masterplan biedt een kwalitatief kompas voor de verschillende deelprojecten die de komende jaren in het gebied worden uitgevoerd en is op 22 mei 2019 voor de eerste keer gedeeld met de Integrale Commissie. Sindsdien is het plan verder uitgewerkt. Inmiddels is de verbouwing van de bibliotheek in uitvoering en heeft een architectenselectie plaatsgevonden voor het Klinisch Ziekenhuis (BG 5) en het complex Oudemanhuispoort. Het administratiegebouw (BG 3) en het Universiteitstheater zijn wel onderdelen van het masterplan maar lopen in de planning niet gelijk op met de andere deelprojecten.

Vraagstelling

Gevraagd wordt te reflecteren op de visie en ambitie en op de beoogde ingrepen in het gebied en de gebouwen, in het licht van de UvA-kerntaken om te voorzien in huisvesting voor bestuur,

onderwijs en onderzoek. Wat zijn de stedebouwkundige kansen? Wat is het inhoudelijk en procedureel advies voor de deelprojecten?

Conclusie

De commissie heeft onverminderd waardering voor de analyse en voor de hoofduitgangspunten van het masterplan waarin kwaliteit, beheersbaarheid en gebruiksmogelijkheden van de openbare ruimte centraal worden gesteld. Zij vindt tegelijk de benadering, die pretendeert integraal te zijn, nu toch vooral compositorisch / stedebouwkundig van aard, waarbij architectuurgeschiedenis en cultuurhistorie als kaderstellend uitgangspunt onvoldoende tot hun recht komen. De commissie mist een uitwerking van de principes die aan de architectonische modificaties en interventies ten grondslag moet liggen, vergelijkbaar met de wijze waarop in het masterplan de historische analyse op stedebouwkundig niveau naadloos overloopt in de maatregelen die moeten worden getroffen. Het gemis van een dergelijke architectonisch transformatiekader voor de gebouwen gezamenlijk en apart wreekt zich in de uitwerking van de deelprojecten. Er wordt geen houvast geboden over de monumentale betekenis en historische essenties van de afzonderlijke gebouwen en complexen. Als het masterplan hier niet in gaat voorzien verwacht de commissie een andere rapportage die wel in deze lacune voorziet. De monumentale status van het hele gebied maakt dat noodzakelijk.

Onderbouwing

Openbare ruimte

De commissie kan de gekozen thematiek van poorten, hoven en stegen goed volgen en staat positief tegenover de algemene uitgangspunten van vergroening en doorwaadbaarheid van het gebied. Er is nog een zekere spanning voelbaar tussen de benadering als woongebied, als luw verblijfsgebied (contemplatief) en als onderdeel van het stedelijk weefsel (dynamiek). Die spanning kan je proberen op te lossen maar ook accepteren als typisch Amsterdams en als een element waarmee deze 'campus' zich onderscheidt van andere binnenstedelijke universiteiten. Een geleidelijke verkleuring van doorgaande fietsroutes naar *shared space* past wel bij de nieuwe hoofdopzet en wordt als uitgangspunt onderschreven. De scheiding tussen geel (bestraat) en groen (beplant) is nog vrij strikt en kan wat losser.

De accentverschuiving naar verblijfsgebied mag niet leiden tot het maken van nieuwe fysieke barrières in de openbare ruimte. De commissie ziet de thematiek van de poorten dan ook niet letterlijk, maar meer als een thema dat met subtiele middelen kan worden vormgegeven. De Binnengasthuisstraat is primair een straat die onderdeel uitmaakt van de openbare ruimte en die als route bruikbaar moet blijven voor alle Amsterdammers. Een gebouwde poort naar de Nieuwe Doelenstraat kan de commissie zich gezien de aard van de daar aanwezige bebouwing niet goed voorstellen. Dat geldt evenzeer voor de zijde van de Grimburgwal waar een toegevoegde poort zich zou bevinden tussen twee vrijstaande monumentale gebouwen.

Deelprojecten

Het opnieuw functioneel programmeren en beter toegankelijk maken van de Oudemanhuispoort is nog steeds een sterk onderdeel van het plan. De hof is door zijn formele karakter zeer geschikt voor een representatieve functie, die door herstel van interieurwaarde van de vleugels rond de hof

voldoende lading kan krijgen. Er is wel verbazing over het feit dat hier de architectenselectie vóór is gaan lopen op de afronding van het masterplan. De commissie adviseerde in mei 2019 om voor dit complex en voor BG 5 '*een gedegen bouwhistorisch onderzoek en een met Monumenten & Archeologie afgestemd transformatiekader vooraf ter beschikking te stellen aan ontwerpende partijen en onderdeel te maken van de tenderstukken'* en bood aan om *'de ingezonden plannen in de tenderfase te toetsen op kwaliteit en (ruimtelijke) haalbaarheid, zodat continuïteit in het proces van vergunningverlening voor deze aspecten is geborgd'*. Nu moet worden geconstateerd dat het vooroverleg met Monumenten en Archeologie marginaal is geweest en dat van het aanbod om mee te denken in de tenderfase geen gebruik is gemaakt. Geadviseerd wordt om het kaderstellend onderzoek en overleg met M&A zo snel mogelijk te starten.

Het Klinisch Ziekenhuis is, ondanks alle verminkingen, een belangrijk rijksmonument en in potentie een fraai 19de-eeuws gebouw. Het slopen van de bestaande overkappingen van de binnenhof en de glaspiramide levert een enorme verbetering op. Maar door het toevoegen van nieuw volume en het opnieuw overkappen van de binnenplaats wordt een deel van de gewonnen kwaliteit meteen weer ingeleverd. Het nieuwe volume zoekt qua afstand tot de bestaande bebouwing de grenzen op waardoor de zuidelijke lichtinval en de vrije ruimte onder druk komen te staan. Voor dit gebouw is het toevoegen van een restauratiearchitect aan het ontwerpteam in de ogen van de commissie noodzakelijk.

In de vorige behandeling raakte de commissie niet overtuigd van de noodzaak van de sloop van BG3, het administratiegebouw van Theo Bosch. Dit gebouw markeert – hoe je het ook bekijkt – een belangrijke fase in de recente geschiedenis van het complex en van de UvA. Inmiddels is bevestigd dat de 'rotonde' in juridische zin een onderdeel is van het rijksmonument waardoor sloop niet direct voor de hand ligt. Intussen kan (een deel van) de commissie de voorgestelde ingreep, waarbij – in plaats van de immune vorm van de rotonde – een nieuw volume wordt ingepast dat aan alle zijden vorm geeft aan een verbeterde geleding en differentiatie van de openbare ruimte, puur uit stedebouwkundig oogpunt goed volgen. Maar vanuit cultuurhistorisch oogpunt en programmatische noodzaak is onvoldoende onderbouwd waarom een dergelijke majeure ingreep in het hart van het gebied gerechtvaardigd is.

De commissie ziet geen meerwaarde in de monumentaal aangezette toegangspoort tussen het oude en het nieuwe deel van BG3. De poortenthematiek hoort bij uitstek bij de buitenrand van het universiteitskwartier en niet bij het binnengebied.

Alles wat gezegd is over de deelprojecten geldt in zekere zin ook voor het Universiteitstheater. De commissie begrijpt de wens om van dit bijzondere gebouw beter gebruik te maken en ziet de potentie van de plek. Maar zij kwalificeert de transformatie als een buitengewoon complexe ingreep in een van de meest waardevolle historische stadsgezichten van Amsterdam. Analyse van de waarde van het huidige gebouw bepaalt hier de transformatieruimte. Op voorhand kan worden meegegeven dat een subtiele, met chirurgische precisie ingepaste toevoeging meer kans van slagen heeft dan het grote gebaar. Referentiebeelden uit de haven Hamburg zijn hier niet erg op hun plaats.

Amsterdam, 28 april 2020
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit

Bijlage

Beleidskaders:

- Bestemmingsplan Amsterdam Centrum
- Beschermd Stadsgezicht Amsterdam binnen de Singelgracht

Aangeleverde stukken:

- Strategisch Masterplan Universiteitskwartier (West 8, presentatie 22-4-2020)
- Toelichting agendering Universiteitskwartier voor SIRK (memo Stadsdeel Centrum en UVA, 17-4-2020)